

Duálna právna úprava obchodných vzťahov (riešené a otvorené otázky)

Ovečková, O.*

OVEČKOVÁ, O.: Duálna právna úprava obchodných vzťahov (riešené a otvorené otázky). *Právny obzor*, 106, 2023, č. 6, s. 483 – 501. <https://doi.org/10.31577/pravnobzor.2023.6.01>

Dual legal regulation of commercial relations (addressed and open issues). The article primarily deals with defining the theoretical framework, on the basis of which it is possible to reliably determine the manner, scope and consequences of the application of the Civil Code or civil law regulations to commercial relations. It mainly concerns the understanding of the stability of the nature of commercial law relations and the impact of the application of the Civil Code on this stability, as well as the significance of Section 1 paragraph 2 of the Commercial Code for the content and scope of the application of the Civil Code to commercial relations. Based on this, attention is drawn to the areas where the lack of a proper theoretical foundation is most pronounced. In commercial contractual relations, it involves the application of contractual types regulated only in the Civil Code and the related application of general obligations (e.g., prescription). Another problem is the dual regime of non-contractual (tort) liability for damage in commercial law (civil law, commercial law) based on the localization of the violated obligation in the particular legal provision. This results in unjustified fragmentation of tort liability in commercial relations.

Key words: nature of commercial law relations, non-contractual (tort) liability, contractual relations, interpretation of law

Úvod

Impulzom k napísaniu tohto príspevku bolo uznesenie Najvyššieho súdu SR (NS) zo dňa 29. septembra 2021, sp. zn. 5 Obdo/63/2020 (ďalej aj „uznesenie NS“), ktoré sa čiastočne týkalo problematiky aplikácie právnej úpravy Občianskeho zákonníka na obchodné vzťahy. Poukážeme na niektoré konštatovania Najvyššieho súdu, ktoré svojím významom presahujú riešený prípad. Zároveň upozorníme aj na naliehavosť riešenia otázok, ktoré Najvyšší súd nemusel riešiť v súvislosti s daným prípadom, ale ich pomenovanie v uznesení opätovne otvára ďalšie otázky, ktoré čakajú na riešenie.

Na tomto základe sme vybrali z viacerých hmotnoprávných otázok, ktoré vyplynuli z uvedeného uznesenia NS tie, ktoré pokladáme za dôležité pre riešenie zásadných otázok duálnej právnej úpravy obchodných vzťahov. Primárne je to vymedzenie teoretického východiska, na ktorého základe možno potom spoľahlivo určiť spôsob, rozsah a dô-

* Prof. JUDr. Oľga Ovečková, DrSc., Ústav štátu a práva SAV, v. v. i., Bratislava.

sledky uplatnenia predpisov občianskeho práva – osobitne Občianskeho zákonníka – na obchodné vzťahy. V ďalšom ukážeme aj na význam a dôsledok akceptácie či ignorovania týchto poznatkov v aplikačnej praxi.

I. Stabilita charakteru obchodnoprávných vzťahov (teoretické východisko)

Prípomeme, že právna úprava obchodných vzťahov založená prijatím Obchodného zákonníka (1992) a veľkej novely Občianskeho zákonníka (1991) vznikla síce z pragmatických dôvodov, ale vytvorila duálny legislatívne komplikovaný systém právnej úpravy obchodných vzťahov. Ukázalo sa, že toto, pôvodne provizórne riešenie prinieslo rad zložitých interpretačných a aplikačných problémov, z ktorých mnohé pretrvávajú podnes a majú nielen legislatívny, ale aj vecný charakter.

Jedným zo základných problémov aplikácie paralelnej koexistencie oboch kódexov, resp. duálnej právnej úpravy obchodných vzťahov dlhodobo vyvoláva predstavu, že v prípade aplikácie Občianskeho zákonníka na obchodnoprávny vzťah sa mení aj jeho charakter (povaha) a z obchodnoprávneho vzťahu sa stáva občianskoprávny vzťah, prípadne sa považuje za kombinovaný (obchodnoprávny a občianskoprávny) vzťah. Výrazne sa to prejavuje **v oblasti záväzkov**, kde sa z českej odbornej literatúry prevzal termín **zmiešané či kombinované vzťahy** (obchody).¹ Tým sa vyvoláva dojem akoby aplikácia ustanovení Občianskeho zákonníka ktorú predpokladá § 1 ods. 2 OBZ menila charakter obchodnoprávneho vzťahu na občianskoprávny vzťah, čo potom vyvoláva potrebu aplikácie Občianskeho zákonníka aj tam kde danú otázku možno riešiť podľa Obchodného zákonníka.

Pochopiteľne, takýto prístup je nesprávny, lebo akceptuje, že charakter právneho vzťahu nevyplýva z jeho obsahu (subjekty, predmet), ale len z formálnej stránky, t. j. aká právna úprava (občianskoprávna alebo obchodnoprávna) sa aplikuje na daný právny vzťah.

Aj preto sme často zdôrazňovali, v súvislosti s § 261 ods. 9 OBZ, že termín zmiešané, resp. kombinované vzťahy nemožno chápať ako kombináciu obchodnoprávneho vzťahu a občianskoprávneho vzťahu, ale len, vzhľadom na duálnu úpravu obchodných vzťahov, ako kombináciu právnej úpravy Občianskeho zákonníka a Obchodného zákonníka, pričom obchodnoprávna povaha daného vzťahu sa nemení.

Pokladáme za dôležité opätovne vymedziť teoretický základ vzťahu Občianskeho a Obchodného zákonníkov ako východisko pre riešenie zásadných aplikačných otázok, ktoré ani v doktríne, ani v rozhodovaní súdov nenachádzajú vyhovujúce spoločné riešenie.

V uvedenom uznesení Najvyšší súd ako súd dovolací uvádza: „**Obchodnoprávny vzťah sa nemôže zmeniť na občianskoprávny len preto, že pre nedostatok právnej úpravy v Obchodnom zákonníku sa bude naň aplikovať Občiansky zákonník na základe § 1 ods. 2 OBZ.**“

¹ BEJČEK, J. Změny v typologii obchodních závazků. In *Obchodní právo*. 2003, č. 3, s. 5.

Toto konštatovanie, aj keď sa v danom rozhodnutí viaže na prípad deliktnej (mimozmluvnej) zodpovednosti, obsahuje základné východisko subsidiárneho uplatnenia občianskoprávných predpisov na obchodnoprávne vzťahy a problémov s tým súvisiacimi. Toto konštatovanie je potrebné vnímať ešte v širších súvislostiach, ktoré nám umožnia správne pochopiť podstatu a dôsledky vzťahu aplikácie Občianskeho zákonníka na obchodné vzťahy. Ide vlastne o dve zásadné otázky, ktorých riešenie potom determinuje podstatu a dôsledky aplikácie občianskoprávných predpisov na obchodné vzťahy. Sú to: pochopenie vplyvu aplikácie ustanovení Občianskeho zákonníka na obchodné vzťahy, ich povahu; význam a aplikácia ustanovenia § 1 ods. 2 OBZ.

1. Vplyv aplikácie Občianskeho zákonníka, resp. predpisov občianskeho práva na charakter obchodnoprávných vzťahov

Primárne ide o pochopenie **vplyvu aplikácie Občianskeho zákonníka, resp. predpisov občianskeho práva na charakter obchodnoprávných vzťahov.**

Právny vzťah sa tradične definuje ako vzťah medzi ľuďmi (spoločenský vzťah), na ktorom sa ľudia zúčastňujú ako nositelia práv a povinností ustanovených a zabezpečených právnou normou.² Právny vzťah obsahuje určité prvky (subjekty, obsah a predmet), ktoré napokon určujú jeho povahu, teda aj to, či ide o obchodnoprávny vzťah.

Subjektom obchodnoprávneho vzťahu môže byť **podnikateľ** [§ 2 ods. 2 písm. a) OBZ], prípadne subjekty im postavené na roveň (§ 261 ods. 1 a 2 OBZ). Podnikateľom môže byť len právny subjekt, t. j. fyzická osoba alebo právnická osoba na základe zápisu v zákonom požadovanej evidencii (registrácia) alebo na základe podnikateľského oprávnenia. Ide teda o subjekty, keď na ich vymedzenie ako subjektov obchodnoprávneho vzťahu (podnikateľov) je potrebná určitá právna kvalifikácia. Status podnikateľa je jedným zo základných predpokladov klasifikácie právneho vzťahu ako vzťahu obchodnoprávneho, s čím napokon súvisí aj rozsah aplikácie Obchodného zákonníka.

Obsah obchodnoprávneho vzťahu tvoria, všeobecne povedané, vzájomné práva a povinnosti subjektov, ktoré určujú ich správanie. Tieto sú v obchodnoprávných vzťahoch determinované tým, že sa viažu na **podnikanie**, t. j. na činnosť vykonávanú podnikateľom, ktorej legálnu definíciu obsahuje Obchodný zákonník (§ 2 ods. 1). Uvedené vymedzenie podnikateľskej činnosti má tiež význam pre vymedzenie obchodnoprávneho vzťahu z hľadiska jeho obsahu, a teda aj pre jeho diferenciaciu od vzťahu občianskoprávneho. Ide teda o jedno zo základných kritérií aj pre aplikáciu právnej úpravy Občianskeho zákonníka na obchodné vzťahy.

Predmet (objekt) obchodnoprávneho vzťahu tvoria veci, práva a iné majetkové hodnoty, čo je charakteristické pre väčšinu súkromnoprávných vzťahov všeobecne.

Charakterom (povahou) právneho vzťahu potom rozumieme súhrn vlastností, ktoré kvalifikujú právny vzťah ako obchodnoprávny.

² *Učebnica občianskeho a rodinného práva I.* Bratislava : 1956, SVPL, s. 78; KNAPP, V. *Teória práva.* Praha : C. H. Beck, 1995, s. 202.

Kvalifikácia právneho vzťahu ako obchodnoprávneho je teda daná jeho podstatou spočívajúcou predovšetkým v jeho subjektoch a obsahu, čo pre obchodné vzťahy vymedzuje ustanovenie § 261 ods. 1 a 2. Z toho možno potom usudzovať aj stabilitu (nemennosť) charakteru obchodnoprávnych vzťahov. Tu možno badať aj súvislosť so stabilitou tejto kvalifikácie s aplikáciou konkrétnej právnej úpravy na daný právny vzťah. Vidíme tu dve roviny, v ktorých treba o potrebe stability uvažovať.

Prvou rovinou je úvaha, či môže aplikácia Občianskeho zákonníka na obchodnoprávny vzťah zmeniť jeho charakter na občianskoprávny vzťah, s čím potom súvisí aj aplikácia občianskoprávnej alebo obchodnoprávnej úpravy. Vychádzame z toho, že aplikácia inštitútov upravených len v Občianskom zákonníku na obchodnoprávny vzťah (napríklad darovacia zmluva, bezdôvodné obohatenie) nemení ani povahu subjektov z podnikateľského na nepodnikateľský a ani obsah tohto vzťahu podnikateľskú činnosť na nepodnikateľskú. Potreba aplikácie Občianskeho zákonníka vyplynula len z technickej stránky duálnej právnej úpravy obchodnoprávnych vzťahov. Preto ani nebolo potrebné výslovne túto otázku upraviť v texte zákona, postačí, že uvedené možno spoľahlivo vyvodiť z ustanovenia § 1 ods. 2 OBZ.

Druhá rovina stability charakteru obchodnoprávneho vzťahu spočíva vo viacerých ustanoveniach Obchodného zákonníka, ktoré v konkrétnych prípadoch podporujú a zabezpečujú stabilitu (nemennosť) povahy obchodnoprávnych vzťahov. Takým je napríklad zákonné vymedzenie časového kritéria posudzovania povahy účastníkov záväzkového vzťahu ako podnikateľov (§ 261 ods. 8 OBZ). Ide o prípady, keď sa po uzavretí zmluvy zmení charakter jedného alebo všetkých subjektov (stratí oprávnenie na podnikanie), ale záväzkový vzťah naďalej trvá. Tento vzťah **nestráca charakter obchodnoprávneho vzťahu**. Na posúdenie charakteru subjektov záväzkového právneho vzťahu je rozhodujúci vznik tohto vzťahu. Prvok stability povahy záväzkového vzťahu je tu zároveň spojený s podporou zásady právnej istoty.

Medzi takéto osobitné prvky stability ponímania charakteru obchodnoprávnych vzťahov možno zaradiť aj § 261 ods. 7 OBZ, ktorý ustanovuje, že v prípade obchodnoprávneho záväzkového vzťahu sa režimom Obchodného zákonníka spravujú aj záväzky zabezpečujúce ich plnenie.

V súvislosti so stálosťou (nemennosťou) charakteru obchodnoprávneho vzťahu **ne môže mať aplikácia Občianskeho zákonníka, resp. predpisov občianskeho práva na obchodnoprávny vzťah vplyv na jeho samotnú podstatu, t. j. na jeho obchodnoprávny charakter**.

Uvedený záver ovplyvňuje potom aj rozsah (limity) aplikácie Občianskeho zákonníka na obchodnoprávne vzťahy.

2. Význam ustanovenia § 1 ods. 2 Obchodného zákonníka

Na podstatu a dôsledky aplikácie Občianskeho zákonníka má zásadný **význam ustanovenia § 1 ods. 2 OBZ**. Vidíme ho v dvoch polohách: na základe vymedzenia prameňov obchodného práva a ich hierarchie vymedzuje charakter právnych predpisov apliko-

vaných na základe subsidiarity na obchodné vzťahy; limituje aplikáciu občianskoprávných predpisov na obchodné vzťahy.

a) Z teoretického hľadiska má ustanovenie § 1 ods. 2 OBZ základný význam pre pochopenie obsahu a rozsahu vzťahu Občianskeho a Obchodného zákonníkov. Spočíva v tom, že **upravuje pramene obchodného práva a ich hierarchiu**. To znamená, že prostredníctvom prameňov obchodného práva vymedzuje sústavu noriem, do ktorej patria aj tie predpisy (ustanovenia) občianskeho práva, ktoré sa budú na základe § 1 ods. 2 aplikovať na obchodné vzťahy. Tým sa stávajú aj tieto občianskoprávne predpisy subsidiárne aplikované na obchodnoprávne vzťahy súčasťou širšieho rámca súboru obchodnoprávných predpisov. Tým je zároveň prostredníctvom prameňov obchodného práva **vymedzený aj rámec režimu právnej úpravy obchodných vzťahov, ako aj ich obchodnoprávny charakter**.

Potom platí, že uvedené predpisy občianskeho práva sa v danom prípade stávajú súčasťou noriem obchodného práva, lebo ich aplikácia vyplýva **zo zákonného vymedzenia prameňov obchodného práva**. Preto neplatí, že v dôsledku aplikácie občianskoprávných predpisov sa mení obchodnoprávny vzťah na občianskoprávny (resp. vzťah zmiešaný). Neplatia ani z toho odvodené ďalšie konzekvencie vedúce k rozširovaniu aplikácie občianskoprávných predpisov na Obchodné vzťahy napr. v prípade premlčania. Naopak platí, že **predpis občianskeho práva aplikovaný na obchodnoprávny vzťah v zmysle § 1 ods. 2 OBZ sa stáva súčasťou obchodnoprávneho režimu daného vzťahu**.

Naopak, obchodné vzťahy aplikáciou občianskoprávných predpisov nestrácajú charakter obchodných vzťahov. Inak povedané, všetky právne relevantné pravidlá správania, ktoré upravujú obchodné vzťahy, sa považujú za normy obchodného práva, resp. sú súčasťou obchodného práva, a to bez ohľadu na ich lokalizáciu v tom-ktorom prameni práva.³

Uvedené tiež opätovne potvrdzuje už predchádzajúci záver o stabilite a nemennom charaktere obchodnoprávneho vzťahu v dôsledku aplikácie občianskoprávneho predpisu na tento vzťah.

b) V druhom rade ide o **rozsah aplikácie Občianskeho zákonníka na obchodnoprávne vzťahy**. Všeobecne rozsah aplikácie Občianskeho zákonníka, resp. predpisov občianskeho práva na obchodnoprávne vzťahy upravuje ustanovenie § 1 ods. 2 OBZ, ktoré vyjadruje rozhodujúce kritérium pre riešenie pomeru medzi Obchodným a Občianskym zákonníkmi. Ide o uplatnenie **zásady subsidiarity**, čo znamená, že Občiansky zákonník je všeobecným a podporným predpisom k Obchodnému zákonníku. Občiansky zákonník ako subsidiárny predpis možno použiť len podporne, teda vtedy, ak príslušná otázka nie je upravená v Obchodnom zákonníku, ktorý je špeciálnym predpisom. To je základné východisko vzťahu oboch kódexov. Platí, že Občiansky zákonník, resp. **predpisy občianskeho práva sa budú aplikovať na obchodnoprávne vzťahy len vtedy, ak túto otázku neupravuje Obchodný zákonník**.

³ OVEČKOVÁ, O. CSACH, K. *Obchodné právo 1. Všeobecná časť a súťažné právo*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019, s. 58 a nasl.

Je zrejme, že uvedené riešenie rešpektuje skutočnosť, že aplikácia Občianskeho zákonníka na obchodnoprávne vzťahy nemení charakter tohto vzťahu na občianskoprávny. Je len dôsledkom duálneho charakteru (kombinácie) právnej úpravy obchodných vzťahov v našom právnom poriadku. Rozhodujúce je, že z ustanovenia § 1 ods. 2 celkom zreteľne možno vyvodit' **limitáciu aplikácie Občianskeho zákonníka len na tie obchodné vzťahy ktoré nemožno riešiť podľa ustanovení Obchodného zákonníka.**

V žiadnom prípade z uvedenej možnosti aplikácie Občianskeho zákonníka nemožno vyvodit' zmenu charakteru právneho vzťahu a z toho vyplývajúcej aplikácie Občianskeho zákonníka nad rámec miery ustanovenej v § 1 ods. 2 OBZ.

Preto pokladáme za dôležité, že Najvyšší súd vo svojom rozhodnutí postavil ako principiálne východisko pri riešení rozsahu aplikácie Občianskeho zákonníka na obchodnoprávne vzťahy tézu o nemennosti charakteru obchodnoprávneho vzťahu, a to aj vo väzbe na aplikáciu § 1 ods. 2 OBZ.

Ak budeme akceptovať správne právno-teoretické východisko, že charakter právneho vzťahu nemožno posudzovať podľa toho, aký právny predpis (obchodnoprávny alebo občianskoprávny) sa bude naň aplikovať, nemožno akceptovať ani neodôvodnené rozširovanie aplikácie Občianskeho zákonníka na obchodné vzťahy nad rámec § 1 ods. 2 OBZ.

Na základe uvedeného východiska rozhraničenia aplikácie režimu Obchodného a Občianskeho zákonníkov môžeme konštatovať, že sa opiera o tri zásadné teoretické a legislatívne východiská:

a) Charakter právneho vzťahu sa nemôže meniť len na základe toho, akú povahu má právna úprava, ktorá sa naň bude aplikovať. Preto ani obchodnoprávny vzťah sa nemôže zmeniť na občianskoprávny len preto, že sa naň, pre nedostatok právnej úpravy, bude aplikovať Občiansky zákonník, resp. predpisy občianskeho práva.

b) Pre rozsah aplikácie Občianskeho zákonníka platí ustanovenie § 1 ods. 2 OBZ, ktoré umožňuje aplikovať predpisy občianskeho práva na obchodné vzťahy (§ 1 ods. 1 OBZ) **len v rozsahu tam uvedenom** (ak niektoré otázky nemožno riešiť podľa ustanovení Obchodného zákonníka) a ich aplikáciu nemožno rozširovať nad jeho rámec.

c) Predpisy občianskeho práva aplikované na základe § 1 ods. 2 OBZ na obchodné vzťahy sa stávajú pre daný prípad predpismi spadajúcimi do **obchodnoprávneho režimu**, ktorý vymedzujú pramene obchodného práva. Z tohto hľadiska nemôžeme v danom prípade hovoriť o obchodných vzťahoch, na ktoré sa aplikujú, ako o kombinovaných vzťahoch.

Uvedené východisko potom determinuje aj ponímanie rozsahu aplikácie občianskoprávnej úpravy na obchodné vzťahy v konkrétnych prípadoch. Dôležité je tiež preto, že chápanie stability charakteru obchodnoprávnych vzťahov úzko súvisí a bezprostredne ovplyvňuje právnu istotu a stabilitu obchodných vzťahov. Preto sa budeme v ďalšom zaoberať aplikáciou uvedeného teoretického východiska na konkrétne otázky.

II. Aplikáčné problémy

Uvedené právno-teoretické východisko ponímania vzťahu Obchodného zákonníka a Občianskeho zákonníka a z toho vyplývajúce konsekvencie má zásadný význam. Jeho dôsledné presadzovanie v praxi má však viacero úskalí. Prejavuje sa to tak na ponímaní stability charakteru obchodnoprávných vzťahov, ako aj v nedocenení významu dôslednej aplikácie ustanovenia § 1 ods. 2 OBZ. Priblížime si tie oblasti, kde sa nedostatok správneho právno-teoretického východiska prejavili, resp. prejavujú najvýraznejšie a často vedú k neakceptovateľným záverom.

1. Záväzkové vzťahy

V obchodných záväzkových vzťahoch sa problém aplikácie oboch kódexov kumuluje okolo **zmlúv, ktoré nie sú upravené v Obchodnom zákonníku** (hlava II, tretia časť), **ale ako zmluvné typy sú upravené len v Občianskom zákonníku**. Ide o to, či pri aplikácii typu zmluvy upravenej len v Občianskom zákonníku na obchodný vzťah, sa budú všeobecné otázky záväzkov riadiť Občianskym zákonníkom alebo Obchodným zákonníkom.

Nesprávny prístup spočíva v dvoch skutočnostiach. Predovšetkým pôvodný text zákona: „Zmluvy, ktoré ... sú upravené ako zmluvný typ v Občianskom zákonníku, spravujú sa iba ustanoveniami Občianskeho zákonníka“ (§ 261 ods. 6) sa nesprávne interpretoval, keď sa pojem „zmluva“ vykladal extenzívne ako „záväzkový právny vzťah“.

Zároveň rezonoval názor, že aplikáciou právnej úpravy zmluvného typu upraveného len v Občianskom zákonníku (napr. nájomná zmluva, zmluva o pôžičke) na obchodnoprávny vzťah sa tento natoľko mení, že je potrebné aplikovať Občiansky zákonník nielen na daný zmluvný typ, ale na celý záväzkový vzťah vrátane všeobecných ustanovení danými pre občianske záväzkové vzťahy (vrátane dôsledkov porušenia zmluvných povinností a premlčania). Z toho sa potom odvodil aj názov pre tieto vzťahy „**absolútne neobchodné záväzkové vzťahy**“.⁴ Tým dochádzalo k faktickému zúženiu okruhu obchodných záväzkových vzťahov. Vytváral sa dojem, že obchodný záväzkový vzťah iba v dôsledku aplikácie Občianskeho zákonníka stratil svoj charakter obchodného vzťahu.

Ako sme už spomenuli, nepresné je aj usudzovať, že v prípade aplikácie duálnej právnej úpravy na obchodné vzťahy vznikajú **kombinované** či **zmiešané právne vzťahy** (obchody). Aj preto sme často zdôrazňovali, že termín zmiešané, resp. kombinované vzťahy nemožno chápať ako kombináciu právneho vzťahu obchodného a právneho vzťahu občianskeho, ale len, vzhľadom na duálnu úpravu obchodných vzťahov, **ako kombináciu právnej úpravy Občianskeho zákonníka a Obchodného zákonníka**.

Uvedené prístupy nemožno akceptovať, lebo vyvodzujú, že charakter právneho vzťahu nevyplýva z jeho podstaty (subjekty, predmet), ale len z formálnej stránky, t. j. aká

⁴ KOPÁČ, L. *Obchodní kontrakty I*. Praha : Prospektrum, 1993, s. 23; TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Praha : C. H. Beck, 1995, s. 283.

právna úprava (občianskoprávna alebo obchodnoprávna) sa aplikuje na daný právny vzťah.

Takéto okliešťovanie pôsobnosti Obchodného zákonníka nebolo dlhodobou udržateľné, lebo nad rámec právnej úpravy obchodnoprávnych vzťahov a proti ich duchu (§ 1 ods. 2 OBZ) rozširovalo pôsobnosť Občianskeho zákonníka na úkor Obchodného zákonníka. Napokon až po viacerých legislatívnych pokusoch jednoznačne túto otázku upravila novela (zákon č. 530/2003 Z. z. s účinnosťou od 1. 2. 2004 a doplnila spresňujúca novela zákon č. 432/2004 Z. z.) a to v tom zmysle, že zmluvy medzi podnikateľmi (§ 261 ods. 1 OBZ) a subjektmi verejného práva (§ 261 ods. 2 OBZ) „... ktoré nie sú upravené v hlave II tejto časti zákona, a sú upravené ako zmluvný typ v Občianskom zákonníku, spravujú sa príslušnými ustanoveniami o tomto zmluvnom type a týmto zákonom“ (§ 261 ods. 9). Teda všetko ostatné, čo priamo zmluvný typ neupravuje, sa bude spravovať všeobecnými ustanoveniami Obchodného zákonníka o záväzkových vzťahoch (napr. splnenie, omeškanie, premlčanie, náhrada škody a pod.). Takáto úprava logicky vychádza z podstaty obchodnoprávnych vzťahov a nemennosti ich charakteru v súvislosti aplikáciou právnej úpravy zmluvného typu upraveného len v Občianskom zákonníku.

Treba však povedať, že dlhodobá nejednotnosť a nejasnosť právnej úpravy v tejto otázke spôsobila, že dodnes sa možno stretnúť (pri výklade, aplikácii, ale aj v rozhodovaní súdov) s nesprávnym chápaním a nesprávnou aplikáciou právnej úpravy Občianskeho zákonníka na obchodnoprávne vzťahy a jej vplyvu na samotný charakter týchto vzťahov.

Prístup k duálnej právnej úprave obchodných vzťahov, jej aplikácii, ale najmä jej vplyvu na charakter obchodných vzťahov sa dlhodobo kryštalizoval tak v legislatíve⁵, judikatúre, právnej praxi, ako aj v právnej teórii. Napokon k uvedenej problematike zaujal stanovisko aj Ústavný súd SR, keď konštatoval: „Z konštrukcie obchodných záväzkových vzťahov vyplýva, že aj keď sa v obchodných záväzkových vzťahoch použije právna úprava zmluvného typu upravená len v Občianskom zákonníku, neprestáva byť tento vzťah obchodnoprávnym vzťahom.“⁶

Z dikcie stanoviska Ústavného súdu možno jednoznačne vyvodit', že ak právny vzťah má charakter obchodného záväzkového vzťahu, bude sa naň aplikovať právna úprava Obchodného zákonníka, a len v prípade, že takejto niet, bude sa aplikovať právna úprava Občianskeho zákonníka. Teda pre obchodné záväzkové vzťahy platí v plnom rozsahu, že zmluvy medzi podnikateľmi neupravené v Obchodnom zákonníku, ale upravené ako zmluvný typ v Občianskom zákonníku, spravujú sa príslušnými ustanoveniami Občianskeho zákonníka v tomto zmluvnom type, a v ostatnom Obchodným zákonníkom (§ 261 ods. 9 OBZ).

Napriek uvedenému sa stále stretávame s názorom, že ak sa na obchodný vzťah aplikuje zmluvný typ upravený len v Občianskom zákonníku, dostáva sa tento do sféry občianskoprávnej v celom rozsahu a bude sa naň aplikovať len Občiansky zákonník. Svedčí o tom napokon aj komentované uznesenie Najvyššieho súdu ako súdu dovolacieho,

⁵ Svedčia o tom viaceré novelizácie § 261 ods. 9 OBZ (pôvodne ods. 6).

⁶ Nález Ústavného súdu z 20. júna 2018, sp. zn. IV. ÚS 70/2018.

kde odvolací súd dospel k záveru o aplikácii ustanovení Občianskeho zákonníka vo vzťahu k premlčaniu žalovaného nároku, a to napriek tomu, že účastníci žalovaného právneho vzťahu sú podnikateľmi a sú splnené podmienky § 261 ods. 1 OBZ.⁷

Pritom aplikácia jedného či druhého prístupu nie je zanedbateľná. Pre názornosť uveďme, aké rozdiely sú pri niektorých inštitútoch medzi úpravou v Občianskom zákonníku a Obchodnom zákonníku.

Pri **premlčaní** stačí uviesť rozdielnu dĺžku všeobecnej premlčacej doby (4 roky OBZ, 3 roky OZ), prípadne rozdielnu dĺžku premlčacej doby, ak dlžník písomne uzná svoj záväzok (4 roky OBZ, 10 rokov OZ).

Pri **náhrade škody** je zásadný rozdiel v zodpovednostnom princípe. Obchodný zákonník akceptuje objektívnu zodpovednosť s možnosťou liberácie, Občiansky zákonník stojí na princípe zodpovednosti za zavinenie a z toho vyplývajúci ďalších konsekvenciách.

Napokon uveďme ešte určité zovšeobecnenie a poučenie z peripetií právnej úpravy problematiky zmluvných typov upravených len v Občianskom zákonníku (§ 261 ods. 9). Pôvodný návrh Obchodného zákonníka neobsahoval v § 261 žiadnu právnu úpravu týkajúcu sa typov zmlúv upravených len v Občianskom zákonníku. Znenie právnej úpravy v tomto zmysle bolo doplnené pri prerokúvaní návrhu Obchodného zákonníka v parlamente. Doplnená právna úprava spôsobila na veľa rokov nejasnosti pri výklade a aplikácii takej dôležitej otázky, ako je vzťah a aplikácia oboch kódexov na obchodné vzťahy. Napokon sa aj zákonodarca rozhodol spresniť právnu úpravu tejto problematiky vtedy obsiahnutej v § 261 ods. 6. Podarilo sa to až v dôsledku dvoch noviel. Zložité cesty tejto právnej úpravy sú v mnohom poučné. Dokumentujú, ako zbytočná a neadekvátne právna úprava dokáže na dlhé roky skomplikovať nielen výklad a aplikáciu právnej úpravy, ale v dôsledku toho aj zneistiť právne vzťahy v podnikaní. A to v takej základnej otázke, ako je vecná a osobná pôsobnosť Obchodného zákonníka, čo je základom právnej istoty v obchodných vzťahoch.

Pritom išlo od počiatku o nadbytočnú právnu úpravu, lebo problematiku vzťahu oboch kódexov – aj pokiaľ ide o aplikáciu zmluvných typov upravených len v Občianskom zákonníku – dostatočne rieši § 1 ods. 2 OBZ.

Doplnená právna úprava v § 261 ods. 9 OBZ bola najskôr vecne nepresná a nesprávna (bývalý ods. 6) a po jej spresnení v súčasnosti je nadbytočná, resp. duplicitná. Uvedené ustanovenie totiž len konkretizuje na obchodné záväzkové vzťahy to, čo v zmysle § 1 ods. 2 OBZ platí všeobecne, a teda aj pre vzťahy záväzkové. Uvedené legislatívne nedostatky spôsobili, že niekoľko desiatok rokov pretrvávajú rozpory tak v doktríne, ako aj v rozhodovacej činnosti súdov, čo negatívne ovplyvnilo právnu istotu v oblasti obchodných vzťahov.

Na tomto príklade možno dokumentovať dôležitosť uvážlivého prístupu k právnej úprave konkrétnych vzťahov. Spočíva v dôslednom zväžení *ex ante*, či právna úprava v danom prípade je potrebná, a ak áno, veľmi dôsledne zväžiť jej dôsledky.

⁷ Tak aj uznesenie Najvyššieho súdu z 26. februára 2009, sp. zn. 2 Cdo 118/2008.

2. Deliktná zodpovednosť za škodu v obchodnom práve

Zložité je situácia aj pri aplikácii duálnej právnej úpravy v súvislosti s deliktou (mimozmluvnou) zodpovednosťou za škodu v obchodných vzťahoch.⁸ Doktrína rozlišuje medzi **zodpovednosťou zmluvnou** (kontraktou – *ex contractu*), ktorá vzniká porušením zmluvnej povinnosti, a **zodpovednosťou mimozmluvnou** (deliktou – *ex delicto*), ktorej vznik sa viaže na porušenie mimozmluvnej povinnosti (porušenie zákona, resp. povinností z neho vyplývajúcich). Ako vidno, uvedené **rozlišovanie je viazané na charakter (druh) porušenej právnej povinnosti**.

Naša právna úprava pristupuje k obom druhom zodpovednosti jednotne v tom, že upravuje zodpovednosť za škodu v tom zmysle, že nie je rozhodujúce, či vznik škody je dôsledkom porušenia zmluvnej alebo mimozmluvnej (zákonnej) povinnosti. Občiansky zákonník tak robí jednoznačne (§ 420 a nasl.). Obchodný zákonník už taký jednoznačný nie je.

Obchodný zákonník z hľadiska systematického usporiadania upravuje zodpovednosť za škodu tak, že ju začlenila do časti „**Porušenie zmluvných povinností a jeho následky**“ ako kontraktnú zodpovednosť za škodu (§ 365 a nasl.). Až ustanovenie § 757 OBZ (začlenené do spoločných, prechodných a záverečných ustanovení) rozširuje aplikáciu tejto právnej úpravy náhrady škody aj na deliktú zodpovednosť, pravda, s určitým obmedzením. Obmedzenie spočíva v tom, že obdobná platnosť ustanovenia § 373 a nasl. platí len pre zodpovednosť za škodu spôsobenú **porušením povinností ustanovených Obchodným zákonníkom**. Tým zostávajú právnu úpravou náhrady škody v Obchodnom zákonníku nepokryté prípady, keď pôjde o zodpovednostný vzťah na náhradu škody medzi dvoma podnikateľmi spôsobenej pri výkone podnikateľskej činnosti, t. j. keď pôjde o obchodnoprávny vzťah. Týka sa to všetkých prípadov, keď obchodnoprávny zodpovednostný vzťah vznikne v dôsledku porušenia povinností ustanovených Občianskym zákonníkom alebo iným zákonom, ak tento zákon neodkazuje na použitie niektorého z kódexov.⁹ To potom znamená, že na túto časť zodpovednosti za škodu sa bude aplikovať Občiansky zákonník.

V tomto smere sú pre výklad a interpretáciu rozhodujúce dve ustanovenia: ustanovenie § 1 ods. 2 OBZ, o ktorom sme už pojednali a ktoré považujeme za základné a rozhodujúce aj pre rozhraničenie vzťahu medzi oboma kódexmi, a ustanovenie § 757 OBZ, ktoré túto úpravu dopĺňa, pokiaľ ide mimozmluvnú zodpovednosť.

Ide o vzťahy *lex generalis* (§ 1 ods. 2) a *lex specialis* (§ 757). Z toho vyplýva, že ak Obchodný zákonník vylučuje aplikáciu svojich ustanovení na časť deliktnej zodpovednosti za škodu, vytvára sa dojem, že ide o prípad, že danú otázku nemožno riešiť podľa ustanovení Obchodného zákonníka a bude sa riešiť podľa Občianskeho zákonníka. Inak povedané, právna úprava *lex specialis* má prednosť pred úpravou *lex generalis*.

⁸ OVEČKOVÁ, O. Deliktná zodpovednosť za škodu v Obchodnom zákonníku (§ 757 – neriešené problémy). In *Právny obzor*. Roč. 103, 2020, č. 6, s. 419 – 439.

⁹ Takým je napr. zákon č. 566/2001 o cenných papieroch a investičných službách.

Na tomto základe potom vznikajú dva okruhy problémov: jednak štiepenie deliktnej zodpovednosti v obchodných vzťahoch, a jednak problém, aký rozsah právnej úpravy Občianskeho zákonníka sa na obchodný vzťah v tejto súvislosti použije.

a) Dvojaký režim deliktnej zodpovednosti za škodu v obchodnom práve

Tu sme pri podstate problému, ktorý spočíva v tom, že časť obchodných zodpovednostných vzťahov, ktoré nespádajú pod ustanovenie § 757 OBZ, sa bude spravovať Občianskym zákonníkom. Tým **dochádza k neodôvodnenému štiepeniu deliktnej zodpovednosti v obchodnoprávných vzťahoch**. Toho následkom je, že v prípade porušenia povinností ustanovených Obchodným zákonníkom bude sa na obchodný vzťah aplikovať **objektívna zodpovednosť** (§ 323 a nasl.) a v prípade porušenia povinností ustanovených iným zákonom okrem Obchodného zákonníka bude sa na obchodnoprávny vzťah aplikovať **zodpovednosť za zavinenie** (§ 420 OZ). Tým sa v obchodných vzťahoch reálne uplatňuje dvojaký režim deliktnej zodpovednosti za škodu.

Teoretický problém spočíva vo voľbe kritéria, na základe akého sa toto štiepenie uskutočňuje. V súkromnom práve základne rozlišujeme zodpovednosť **podľa povahy (druhu) porušenej právnej povinnosti** na zmluvnú zodpovednosť, ktorú generuje porušenie povinnosti zo zmluvy, a mimozmluvnú zodpovednosť, ktorá vzniká v dôsledku porušenia inej (mimozmluvnej, zákonnej) právnej povinnosti. Uvedené rozlíšenie nemusí byť však vždy dôvodom na separátnu právnu úpravu oboch druhov zodpovednosti. Veľmi často sa preto zodpovednosť za škodu upravuje jednotne bez ohľadu na to, aký je jej pôvod (zmluvný či mimozmluvný). Napokon, tak je to aj v našom Občianskom zákonníku (§ 420 a nasl.). Túto koncepciu prijal aj nový český občiansky zákonník, keď v hlave II (§ 2894 a nasl.) upravil tak deliktnú, ako aj zmluvnú zodpovednosť za majetkovú aj nemajetkovú ujmu.

Obchodný zákonník rieši túto otázku, hoci inou legislatívnou technikou, prostredníctvom § 757 tiež spôsobom zjednocujúcim oba druhy zodpovednosti. Nerobí to však dôsledne. Odlišnosť od Občianskeho zákonníka spočíva v tom, že Obchodný zákonník rozdeľuje (štiepi) deliktnú zodpovednosť na dve skupiny:

- deliktná zodpovednosť ako dôsledok porušenia **povinnosti ustanovenej Obchodným zákonníkom**;
- deliktná zodpovednosť ako dôsledok porušenia **povinnosti ustanovenej iným zákonom**.

Z uvedeného vyplýva, že zákonodarca tu zvolil ako rozhodujúce kritérium takéhoto členenia **lokalizáciu uloženú povinnosti v právnom predpise**, od čoho sa odvíja aj aplikácia právnej úpravy zodpovednosti za škodu v tom-ktorom kódexe. Na tomto základe sa potom prostredníctvom lokalizácie porušenej povinnosti spravidla kvalifikuje celý vzťah založený samotným porušením. To znamená, že ak bola porušená povinnosť ustanovená Občianskym zákonníkom alebo iným zákonom a pôjde o zodpovednostný vzťah medzi podnikateľmi, lokalizácia porušenej povinnosti akoby diskvalifikovala tento vzťah čo do jeho charakteru ako obchodnoprávneho a v ďalšom ho považuje za občianskoprávny a prikazuje naň aplikovať Občiansky zákonník. Opäť aj tu, ako aj pri zá-

väzkových vzťahoch (§ 261 ods. 9 OBZ), narážame na **problém stability povahy právneho vzťahu**. V tomto prípade ide o to, či lokalizácia porušenej povinnosti v právnom predpise môže rozhodovať o charaktere právneho vzťahu a na to nadväzujúcej aplikácii právnej úpravy v rámci duálnej právnej úpravy obchodných vzťahov.

Lokalizácia právnej povinnosti v tom-ktorom právnom predpise nemôže rozhodovať o charaktere právneho vzťahu, ktorý vznikne medzi subjektmi v dôsledku jej porušení. Ak v dôsledku porušenia mimozväzkovej povinnosti vznikne zodpovednostný vzťah medzi podnikateľmi, bude mať, a to na základe predovšetkým jeho subjektov a obsahu (§ 261 ods. 1 ONZ), charakter obchodnoprávneho vzťahu, a to bez ohľadu na to, že zákon prikazuje aplikovať naň ustanovenia Občianskeho zákonníka o náhrade škody.

Kritérium lokalizácie porušenej povinnosti v právnom predpise nemôže diskvalifikovať charakter právneho vzťahu a nemôže byť ani prostriedkom či dôvodom štiepenia obchodnoprávnej deliktnej zodpovednosti na dve skupiny. Ešte neprijateľnejšie je, ak toto kritérium má za následok aplikáciu rôznych zodpovednostných princípov na obchodné vzťahy.

Vráťme sa teraz k uzneseniu Najvyššieho súdu, ktoré iniciovalo tento príspevok. Najvyšší súd ako súd dovolací považoval za potrebné poznamenať, že „*hoci v danom prípade ide o uplatnenie nároku z tvrdeného zodpovednostného vzťahu, na ktorý súd prvej inštancie, pokiaľ ide o predpoklady vzniku nároku na náhradu škody (z deliktnej, mimozmluvnej zodpovednosti), aplikoval ustanovenia Občianskeho zákonníka (§ 415 – porušenie povinnosti, § 420 ods. 1 a 3 OZ – všeobecná skutková podstata deliktu), je aj napriek tomu možné na tento vzťah nazerať ako na obchodnoprávny vzťah (spadajúceho pod režim Obchodného zákonníka)*“.

Stanovisko Najvyššieho súdu pokladáme za správne, lebo akceptuje stabilitu charakteru právneho vzťahu ako vzťahu obchodnoprávneho. Skutočnosť lokalizácie uloženej povinnosti podnikateľovi mimo Obchodného zákonníka nemôže kvalifikovať vzťah medzi podnikateľmi vzniknutý z jej porušenia ako vzťah občianskoprávny. Preto takýto vzťah – pokiaľ spĺňa kvalifikačné kritériá subjektu a obsahu – je vzťahom obchodnoprávnym.

Z uvedeného potom môžeme spoľahlivo vyvodiť, že na takýto zodpovednostný vzťah na náhradu škody sa logicky bude vzťahovať Obchodný zákonník (§ 373 a nasl.). Z logiky podstaty tohto problému vyplýva, že na obchodnoprávny zodpovednostný vzťah na náhradu škody sa bude aplikovať obchodnoprávna úprava náhrady škody, a to bez toho, v akom predpise je lokalizovaná porušená povinnosť. Takémuto logickému riešeniu však kladie prekážky text zákona (§ 757 OBZ), ktorý vylučuje z aplikácie obchodnoprávnej zodpovednosti za škodu tie obchodné vzťahy, ktoré sú dôsledkom porušenia zákonnej povinnosti ustanovenej mimo Obchodného zákonníka.

Môžeme si položiť otázku, aké sú v tomto prípade **výkladové a aplikačné limity ustanovenia § 757 OBZ**, ktorých prostredníctvom by bolo možné aspoň do určitej miery reparovať uvedené nesprávne trieštenie mimozmluvnej zodpovednosti za škodu.

Ak by sme vzali do úvahy len všeobecné ustanovenie o vzťahu oboch kódexov (§ 1 ods. 2 OBZ) a akceptovali ho ako prostriedok interpretácie, mohli by sme spoľahli-

vo prísť k záveru, že deliktný obchodnoprávny vzťah na náhradu škody možno riešiť podľa Obchodného zákonníka.

Pravda, uvedené ustanovenie *lex generalis* dopĺňa právna úprava *lex specialis* (§ 757 OBZ), ktorá pripúšťa aplikáciu Obchodného zákonníka len na určitý okruh deliktnej zodpovednosti.

Pri výklade uvedeného ustanovenia by sme mohli dôvodiť, že vychádza z nesprávneho právno-teoretického východiska o povahe obchodných vzťahov, ktoré neprimeraným spôsobom zužuje. Pričom by sme dospeli k záveru, že aj záväzok na náhradu škody generovaný porušením povinnosti ustanovenej mimo Obchodného zákonníka je nielen obchodným vzťahom, ale aj vzťahom záväzkovým, a preto sa naň bude aplikovať obchodnoprávna úprava náhrady škody.

Tým by sa zjednotilo nielen chápanie deliktnej zodpovednosti v obchodnom práve, ale zároveň by sa nerozširovala, a to neopodstatnene, aplikácia Občianskeho zákonníka na obchodné vzťahy nad rámec predpokladaný § 1 ods. 2 OBZ.

Otázkou je, či od aplikačnej praxe možno očakávať takéto predsa len odvážne výkladové riešenie a či je reálne zjednotenie aplikačnej praxe a rozhodovacej činnosti súdov na takomto riešení. Je doslovné znenie ustanovenia § 757 OBZ (litera zákona) aj výkladovým a aplikačným limitom pre rozhodovania súdov? Domnievame sa, že v odpovedi na túto otázku nám môže pomôcť aj krátky pohľad na konsekvencie aplikácie dvojakého režimu právnej úpravy deliktnej zodpovednosti za škodu na obchodné vzťahy.

b) Dôsledok aplikácie dvojakého režimu deliktnej zodpovednosti za škodu v obchodných vzťahoch

Závažným dôsledkom dvojakého režimu deliktnej zodpovednosti v obchodnom práve je, že **na deliktnú zodpovednosť za škodu sa budú aplikovať dva rôzne právne režimy zodpovednosti** (obchodnoprávny a občianskoprávny), a to len na základe toho, v ktorom právnom predpise je porušená povinnosť lokalizovaná. Pritom rozdiel je podstatný.

Občianskoprávny režim zodpovednosti za škodu je založený na princípe zavinenia, t. j. na subjektívnom predpoklade zodpovednosti, pričom zavinenie z nedbalosti je predpokladané (prezumpované). Ide tu teda o subjektívny princíp. Zodpovednostný subjekt sa má možnosť vyvinieť, t. j. zbaviť zodpovednosti (exkulpovať) tým, že preukáže, že škodu nezavinil (§ 420 ods. 3 OZ).

Obchodnoprávny režim zodpovednosti za škodu je koncipovaný ako zodpovednosť bez zreteľa na zavinenie ako zodpovednosť objektívna s tým, že zodpovednostný subjekt môže zodpovednosť odvrátiť tým, že preukáže existenciu ustanovených liberačných dôvodov. V obchodnom práve sú to okolnosti vylučujúce zodpovednosť (§ 373 OBZ) tým, že v svojej podstate vylučujú protiprávnosť správania škodcu.

Mohli by sme v tejto súvislosti podrobne teoreticky rozobrať podstatu subjektívnych a objektívnych prvkov v oboch zodpovednostných režimoch a ich zblížovanie. Nič by to však nezmenilo na skutočnosti, že ide už v ich podstate o dva rozdielne zodpovednostné režimy. Pritom oba sa uplatňujú na deliktnú zodpovednosť v obchodnom práve len na základe toho, či porušená povinnosť je uložená Obchodným zákonníkom alebo iným záko-

nom. Ide vlastne o kumuláciu rôznych režimov (princípov) zodpovednosti na jeden druh zodpovednosti (deliktnej zodpovednosť). Je to ojedinelý úkaz, pre ktorý je ťažké nájsť paralelu v právnych úpravách. Neadekvátnosť takéhoto riešenia je zrejmá už len z toho, že porušenie povinnosti podnikateľom, ktoré má za následok vznik škody u iného podnikateľa, nemôže byť diferencované len na základe toho, aký právny predpis ju ukladá a aby táto skutočnosť vyžadovala uplatnenie režimu rozdielnych režimov zodpovednosti za škodu. Prítom každý z nich je prispôbený inému funkčnému zameraniu, čo sa prejavuje najmä v predpokladoch vzniku zodpovednosti, vo väčšej miere rizika a pod.

Rozdiel medzi zodpovednosťou za škodu v občianskom práve a obchodnom práve však nie je len v rozdielnom zodpovednostnom princípe, ale aj v ďalších prvkoch náhrady škody, ktoré Obchodný zákonník upravuje odlišne od Občianskeho zákonníka. Takými sú napríklad:

- rozsah škody;
- vylúčenie náhrady predvídateľnej škody;
- spoločná zodpovednosť;
- určenie výšky ušlého zisku.

Kumulácia oboch režimov zodpovednosti pri jednom druhu zodpovednosti (deliktnej) je nielen neobvyklé, ale z právno-teoretického hľadiska aj celkom neopodstatnené.

Pozrime sa v tejto súvislosti aj na **podstatu a charakter vzťahu pri deliktnej zodpovednosti za škodu**. Prvoradým dôvodom vzniku deliktnej zodpovednosti je porušenie zákonom ustanovenej povinnosti, resp. povinnosti vyplývajúcej zo zákona, ktoré samo osebe ešte neiniciuje záväzkový právny vzťah. Porušenie právnej povinnosti je iba predpokladom, aj keď ho možno označiť za základný, ktorý spolu s ďalšími (existenciou škody, existenciou príčinnej súvislosti medzi porušením povinnosti a vznikom škody, prípadne zavinením) spôsobuje vznik zodpovednostného právneho vzťahu v tomto prípade **záväzku z deliktu**. Konkrétne ide o záväzok na náhradu škody, t. j. záväzok medzi škodcom a poškodeným. Tento zodpovednostný záväzkový vzťah, ak spĺňa kvalifikačné predpoklady ustanovené v § 261 ods. 1 OBZ, je **plnohodnotným obchodnoprávnym záväzkovým vzťahom**.

Obchodné záväzkové vzťahy upravuje Obchodný zákonník (§ 1 ods. 1) a vzhľadom na to, že Obchodný zákonník upravuje náhradu škody spoločne pre porušenie záväzkovej, ako aj mimozáväzkovej povinnosti (§ 373 a nasl., OBZ, § 757 OBZ) je len logické, že aj na záväzkovoprávny vzťah na náhradu škody z porušenia mimozmluvnej povinnosti (delikt) sa bude aplikovať obchodnoprávna úprava náhrady škody. Niet žiadneho relevantného dôvodu aplikovať na časť prípadov náhrady škody v obchodnom práve občianskoprávnu úpravu náhrady škody, a to len na základe lokalizácie porušenej povinnosti v tom-ktorom právnom predpise. Z tohto hľadiska je ustanovenie § 757 OBZ neadekvátne a nelogické. Jeho aplikácia vedie k neutržateľným dôsledkom pri deliktnej zodpovednosti za škodu v obchodnom práve.

Uvedené zároveň odôvodňuje aj extenzívnejší výklad § 757 OBZ, ktorý by mohol viesť k eliminácii dvojkoľajnosti právneho režimu deliktnej zodpovednosti za škodu v obchodnom práve.

Nepochybne najjednoduchším a jednoznačným by bolo v tomto prípade riešenie legislatívne, ktoré by umožnilo aplikáciu právnej úpravy náhrady škody (§ 373 a nasl. OBZ) na mimozmluvnú zodpovednosť za škodu, a to bez rozdielu na lokalizáciu porušenej povinnosti v právnych predpisoch.

c) Rozsah aplikácie Občianskeho zákonníka na deliktnú zodpovednosť v obchodných vzťahoch

Dôsledkom štiepenia režimu mimozmluvnej zodpovednosti za škodu nie je len neopodstatnená aplikácia dvoch rozdielnych režimov právnej zodpovednosti za škodu (OZ, OBZ) na obchodné vzťahy. Prax ukázala, že ustáliť rozsah aplikácie Občianskeho zákonníka na mimozmluvnú zodpovednosť v obchodných vzťahoch je ešte zložitejšie. Potvrďuje to názorová nejednotnosť tak doktrínálna, ako aj nejednotnosť v rozhodovacej činnosti súdov. Pritom rozsah tejto aplikácie výrazným spôsobom ovplyvňuje a diferencuje jej dôsledky na obchodné vzťahy.

V podstate ide o spor, či v prípade aplikácie právnej úpravy náhrady škody v Občianskom zákonníku na obchodnoprávny vzťah sa bude následne na tento vzťah aplikovať aj všeobecná právna úprava záväzkov v Občianskom zákonníku, alebo, vzhľadom na to, že ide o obchodnoprávny vzťah sa bude aplikovať Obchodný zákonník. Budeme to dokumentovať na inštitúte premlčania. Spor sa vedie o tom, **aký právny režim premlčania sa uplatní v prípade aplikácie deliktnej zodpovednosti za škodu (§ 415, § 420 OZ) na základe ustanovenia § 757 OBZ.**

Riešenie **premlčania deliktných nárokov na náhradu škody** spôsobenej porušením povinností ustanovených iným zákonom, ako je Obchodný zákonník, je stále nejednoznačné tak v doktríne, ako aj v aplikačnej praxi a vyvoláva pochybnosti. Pozrime sa na tento problém zo zorného uhla právno-teoretického východiska o nemennej povahe, resp. stabilite charakteru obchodnoprávnych vzťahov, ktoré sme už sformulovali a odôvodnili.

Ide o prípad obchodnoprávneho vzťahu, na ktorý sa v dôsledku aplikácie § 757 OBZ bude aplikovať skutková podstata § 420 OZ. Otázkou je, či sa v tomto prípade budú aplikovať obchodnoprávny alebo občianskoprávny režim premlčania. Aj tu platí to, čo sme už konštatovali, že **lokalizácia právnej povinnosti v tom-ktorom právnom predpise, pokiaľ sa porušuje (resp. dôsledky jej porušenia realizujú) v rámci obchodnoprávneho vzťahu, nemá vplyv na charakter tohto vzťahu.** Stále ide o obchodnoprávny vzťah, a preto pre rozsah aplikácie Občianskeho zákonníka na obchodnoprávne vzťahy platí ustanovenie § 1 ods. 2. To znamená, že aplikácia Občianskeho zákonníka (resp. predpisov občianskeho práva) je limitovaná len na tie obchodné vzťahy, ktoré nemožno riešiť podľa ustanovení Obchodného zákonníka.

Ak si uvedené premietneme na konkrétnu situáciu aplikácie režimu premlčania, musíme prísť k záveru, že aj v prípade aplikácie § 420 OZ na obchodnoprávny vzťah je potrebné aplikovať obchodnoprávny režim premlčania. Podstatné je, že **stále ide o obchodnoprávny vzťah a nie je naplnená podmienka zákona, že túto otázku nemožno riešiť podľa ustanovení Obchodného zákonníka. Obchodný zákonník obsahuje ucelenú právnu úpravu premlčania.**

Napriek uvedenému aplikačná prax vrátane **rozhodovacej činnosti súdov** nezaujíma v tejto veci jednoznačné stanovisko a stále sa uplatňuje aj opozitný názor, že aplikáciu obchodnoprávneho režimu premlčania nie je možné pripustiť na prípady porušenia iných predpisov, ako je Obchodný zákonník. V tomto zmysle dôvodil aj Najvyšší súd: „... v danom prípade nedošlo k porušeniu povinnosti uložených Obchodným zákonníkom, naplnenie predpokladov tejto zodpovednosti treba posudzovať podľa všeobecnej právnej úpravy zodpovednosti za škodu, ktorou sú ustanovenia Občianskeho zákonníka, a to vrátane zániku práva domôcť sa plnenia v dôsledku vznesenia námietky premlčania“¹⁰.

Pozoruhodný v tejto súvislosti je nález Ústavného súdu¹¹, keď rozhodoval o sťažnosti súvisiacej s uvedeným rozsudkom Najvyššieho súdu. Ústavný súd predoslal, že nie je úlohou Ústavného súdu robiť arbitra v zásadných otázkach súkromnoprávnej doktríny, ak nemajú ústavnoprávny dosah a ak všeobecné sudy k niektorému z možných riešení odôvodnia ústavne konformným spôsobom. No pokiaľ ide o **premlčanie deliktneho nároku na náhradu škody** spôsobenej porušením povinnosti ustanovenej iným predpisom, ako je Obchodný zákonník, a možnosti aplikácie obchodnoprávneho či občianskoprávneho režimu premlčania konštatoval, že Najvyšší súd sa priklonil k riešeniu (aplikácia občianskoprávneho režimu premlčania): „... ktoré Ústavný súd považuje za jedno z možných, nevylučuje odlišné posúdenie otázky v budúcnosti“.

Z uvedeného vyplýva, že Ústavný súd v danom prípade akceptoval stanovisko Najvyššieho súdu, ktorý aplikoval na premlčanie deliktneho nároku na náhradu škody občianskoprávny režim premlčania, no pritom nevylúčil ani možnú aplikáciu obchodnoprávneho režimu. Ústavný súd opiera toto stanovisko o konštatovanie: „Nezdá sa, že by sa v doktríne bol vytvoril prevažujúci názor. Taktiež sa nezdá, že by bola v tejto otázke ustálená judikatúra, od ktorej by sa Najvyšší súd nemal bez riadneho odôvodnenia odchýliť.“

Ústavný súd nechal teda problém otvorený v tom zmysle, že vzhľadom na neustálenosť judikatúry a doktríny v tejto otázke možno túto otázku riešiť oboma spôsobmi s podmienkou jej dostatočného zdôvodnenia.

Uvedené riešenie nie je ideálne. Jeho nevýhodou je, že na rovnaký skutkový prípad možno aplikovať tak občianskoprávny režim premlčania, ako aj obchodnoprávny režim premlčania s rôznymi právnymi dôsledkami.

Vidíme, že v roku 2016 Ústavný súd odobril rozhodnutie Najvyššieho súdu, ktorý sa priklonil k názoru, že v prípade aplikácie právnej úpravy náhrady škody podľa Občianskeho zákonníka na základe § 757 OBZ možno aplikovať aj občianskoprávnu úpravu premlčania.

Na uvedenú možnosť aplikácie oboch režimov premlčania v náleze Ústavného súdu pri deliktnej zodpovednosti za škodu v obchodných vzťahoch možno nazerať z viacerých aspektov.

Predovšetkým z **hľadiska názorovej kontinuity** treba pripomenúť niektoré rozhodnutia v nálezoch Ústavného súdu. Ústavný súd v roku 2014 v otázke aplikácie premlča-

¹⁰ Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zm. 3 MCdo 40/2012 z 27. apríla 2015.

¹¹ Nález Ústavného súdu SR z 24. februára 2016 II. ÚS 537/2015-37.

nia na mimozmluvný záväzkový vzťah (nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia) rozhodol, že „*nie je ústavne nekonformný záver, podľa ktorého sa **premlčanie nároku za splnenia podmienok § 261 Obchodného zákonníka** (ide o obchodný vzťah, pozn. autora) **spravuje Obchodným zákonníkom napriek tomu, že predpoklady nároku sa spravujú Občianskym zákonníkom***“.¹²

V náleze z roku 2018 Ústavný súd konštatuje, že aj keď sa na obchodný záväzkový vzťah aplikuje právna úprava zmluvného typu upraveného len v Občianskom zákonníku, **neprestáva byť tento vzťah obchodnoprávnym vzťahom**.¹³

Napriek uvedeným správnym názorovým stanoviskám pri rozhodovaní o deliktnom nároku na náhradu škody (§ 757 OBZ) konštatuje, že „*je sporné, či obmedzenie obchodnoprávneho režimu nárokov na náhradu škody len na nároky vyplývajúce z porušenia Obchodného zákonníka neobmedzuje pôsobnosť Obchodného zákonníka (vrátane úpravy premlčania) len na porušenie povinnosti uloženej Obchodným zákonníkom*“.¹⁴ Ústavný súd na túto spornú otázku odpovedá prekvapivo možnosťou alternatívneho riešenia, teda aplikáciou Obchodného zákonníka alebo Občianskeho zákonníka. A to napriek tomu, že na základe predchádzajúcich konštatovaní bolo možné očakávať jednoznačnú odpoveď.

Z pohľadu právnej istoty nemá náleži Ústavného súdu s možnosťou duálneho riešenia spornej otázky režimu premlčania pri deliktnej zodpovednosti za škodu charakter podpory tejto dôležitej právnej zásady či zjednocovania rozhodovacej činnosti súdov. Neujasnenosť riešenia otázky premlčania pri deliktnej zodpovednosti za škodu sa výrazne prejavuje v nejednotnosti rozhodovacej praxe súdov všetkých stupňov. Možno to dokumentovať tak uznesením Najvyššieho súdu, ako aj už citovaným nálezhom Ústavného súdu¹⁵, z ktorých možno vyčítať rôznorodosť rozhodovania v tejto otázke naprieč všetkými stupňami súdnej hierarchie.

Ako vidno, nenáležitá a neopodstatnená štiepenia režimu deliktnej zodpovednosti za škodu v obchodných vzťahoch má negatívne dôsledky aj na ďalšie právne inštitúty. Dochádza **k neopodstatnenému štiepeniu aj inštitútu premlčania**.

Napokon treba zdôrazniť, že riešenie režimu premlčania pri deliktnej zodpovednosti za škodu v prípade porušenia povinnosti ustanovenej mimo Obchodného zákonníka má *de lege lata* jednoznačné riešenie. Premlčanie pre obchodné vzťahy upravuje v plnom rozsahu Obchodný zákonník. V prípade aplikácie deliktnej zodpovednosti upravenej v Občianskom zákonníku na základe § 757 OBZ sa na premlčanie nárokov bude aplikovať obchodnoprávny režim premlčania z nasledujúcich dôvodov. Ide o obchodnoprávny vzťah, a to napriek tomu, že sa naň aplikuje občianskoprávny režim deliktnej zodpovednosti za škodu. Právna úprava obchodných vzťahov je základne obsiahnutá v Obchodnom zákonníku, a len ak niektoré otázky nemožno riešiť podľa ustanovení Obchodného zákonníka, možno ich riešiť podľa predpisov Občianskeho zákonníka,

¹² Nález Ústavného súdu z 13. decembra 2005, sp. zn. IV. ÚS 214/04.

¹³ Nález Ústavného súdu z 20. júna 2018, sp. zn. IV. ÚS 70/2018.

¹⁴ Nález Ústavného súdu z 24. februára, sp. zn. II. ÚS 637/2015-37.

¹⁵ Nález Ústavného súdu z 24. februára, sp. zn. II. ÚS 637/2015-37.

resp. predpisov občianskeho práva (§ 1 ods. 2 OBZ). Preto aj nad všetku pochybnosť v prípade premlčania nároku z deliktnej zodpovednosti za škodu sa bude aplikovať obchodnoprávny režim premlčania. Ustanovenie § 1 ods. 2 OBZ nás nenecháva na pochybách a takýto výklad nemožno kvalifikovať ako sporný. Ide len o otázku dôslednej aplikácie ustanovenia § 1 ods. 2 OBZ

Ani to, že ustanovenie § 757 OBZ pre časť deliktnej zodpovednosti za škodu nepriamo odkazuje na použitie Občianskeho zákonníka, neodôvodňuje, aby sme na tieto prípady aplikovali aj občianskoprávny režim premlčania. Náhrada škody a premlčanie sú dva samostatné právne inštitúty a riešenie, že premlčanie nasleduje občianskoprávny režim deliktnej zodpovednosti za škodu, nemá žiadny doktrinálny základ a už vôbec ho nemožno zodpovedne vyvodiť z relevantnej právnej úpravy. Napokon ide o obdobnú situáciu ako v prípade aplikácie premlčania na obchodný vzťah pri zmluvnom type upravenom len v Občianskom zákonníku.

Z uvedených dôvodov pokladáme za správne, že uznesenie Najvyššieho súdu jednoznačne stojí na stanovisku, že ak ide o obchodnoprávny vzťah, bude sa aplikovať obchodnoprávny režim premlčania.

III. Poučenie

Naším zámerom bolo poukázať na vybrané problémy duálnej právnej úpravy a jej aplikácie v dvoch oblastiach obchodných vzťahov. Jednak v záväzkových vzťahoch v prípadoch, ak je aplikovaný zmluvný typ upravený len v Občianskom zákonníku. Ako aj v prípade duálneho režimu deliktnej (mimozmluvnej) zodpovednosti za škodu v obchodnom práve. Možno konštatovať, že ani v jednej z uvedených oblastí sa problémy aplikácie oboch kódexov na obchodné vzťahy nevyriešili do dôsledkov za vyše 30-ročnej existencie ich koexistencie.

Ak vynecháme hlavnú príčinu – duálnu právnu úpravu obchodných vzťahov –, legítimne si môžeme položiť otázku, aké sú príčiny takéhoto neželateľného stavu. Môžeme ich hľadať najmä v dvoch oblastiach: v legislatíve a aplikáčnej praxi, resp. výklade práva.

V oblasť legislatívy, t. j. tvorby právnych predpisov, je dôležitá určitá úspornosť regulácie v tom zmysle, že nadbytočnosť, resp. prílišná podrobnosť vyvolá spravidla viac problémov ako úžitku. Preto je dôležité počiatočné štádium legislatívneho procesu, teda **zistenie potreby právnej regulácie**. Ak si pripomenieme peripetie s problematikou zmlúv upravených len v Občianskom zákonníku a s ich aplikáciou na obchodné vzťahy, musíme konštatovať, že ustanovenie § 261 ods. 6 (v znení OBZ z roku 1992) doplnené v parlamente pri prijímaní Obchodného zákonníka a jeho ďalšie legislatívne úpravy (súčasný ods. 9), nebolo z tohto hľadiska náležité posúdené. Išlo, ako sme už spomenuli, o nadbytočnú a máttúcu právnu úpravu, ktorá negatívne ovplyvnila stabilitu právnej úpravy.

Legislatíva vyžaduje veľkú mieru **súladnosti**, čo znamená, že právna úprava (norma) nemá pri aplikácii vyvolávať rozpornosť. Príkladom opaku tejto požiadavky je ustanovenie § 757 OBZ, ktoré obsahom od začiatku pôsobí nesystémovo a vyvoláva rozpory, lebo bezdôvodne štípe deliktnú zodpovednosť v obchodných vzťahoch.

Druhou oblasťou, v ktorej môžeme nájsť príčiny problémov pri aplikácii oboch kódexov na obchodné vzťahy, je **výklad práva**. Problém spočíva jednak v texte zákona (litera zákona), ale aj v nedostatočnom pochopení a akceptácii právnej podstaty jednotlivých právnych inštitútov. Ak by sme v prípade § 757 vychádzali len zo strohého textu zákona, museli by sme konštatovať, že zákonodarca vedome štiepi obchodnoprávnu deliktnú zodpovednosť. Ak si položíme otázku prečo a pýtame sa na dôvody takéhoto počinu, dospejeme k záveru, že uvedené riešenie dvoch režimov deliktnej zodpovednosti je v rozpore so samotnou podstatou tejto zodpovednosti v obchodných vzťahoch. Ide o rozpornú, nesúladnú právnu úpravu. Preto aj interpretácia tohto ustanovenia (ak ho zákonodarca sám nezmení), by mala smerovať k akceptácii ustálených doktrínálnych názorov, ktoré rešpektuje a vyjadruje aj platný právny poriadok.

Literatúra

- BEJČEK, J. Změny v typologii obchodních závazků. In *Obchodní právo*. 2003, č. 3
- KNAPP, V. *Teória práva*. Praha : C. H. Beck, 1995
- KOPÁČ, L. *Obchodní kontrakty I*. Praha : Prospektrum, 1993
- OVEČKOVÁ, O., CSACH, K. *Obchodné právo I. Všeobecná časť a súťažné právo*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019
- OVEČKOVÁ, O. Deliktná zodpovednosť za škodu v Obchodnom zákonníku (§ 757 – neriešené problémy). In *Právny obzor*. Roč. 103, 2020, č. 6
- TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. Praha : C. H. Beck, 1995
- Učebnica občianskeho a rodinného práva I*. Bratislava : SVPL 1956